

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Výuka etikety a společenského chování na ZŠ a SŠ s
využitím zdrojů MŠMT

Marek Vala

Bakalářská práce

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marek VALA**

Studijní program: **B6107 Humanitní studia**

Studijní obor: **Humanitní studia**

Název tématu: **Výuka etikety a společenského chování na ZŠ a SŠ
s využitím zdrojů MŠMT**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- 1) Seznámení se s pojmem etiketa
- 2) Zdroje MŠMT a metodické materiály k výuce etikety a společenského chování
- 3) Výzkum v oblasti zajištění výuky etikety a společenského chování v rámci různých typů škol
- 4) Možnosti aplikace výchovy v oblasti etikety a společenského chování

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Smejkal, V. (1989): Abeceda společenského chování. Praha, Horizont.

Fontana, D. (2003): Psychologie ve školní praxi. Praha, Portál.

Fraňková, S., Klein, Z. (1997): Úvod do etologie člověka. Praha, HZ Systém.

Říčan, P. (2006): Cesta životem. Praha, Portál.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Děkuji :

- PhDr. Mgr. Iloně Moravcové, Ph.D. za vzorné vedení práce
- Tereze Dědkové za pomoc s překladem Abstractu
- Evě Millerové za korektury a psychickou podporu při tvorbě práce
- Janu Ulbrychovi za nespočet pozitivních podnětů, ochotu a technickou podporu při tvorbě práce
- Mým rodičům a sestře za shovívavost a podporu v celém mém životě
- Základní škole Křižná a Gymnáziu Františka Palackého ve Valašském Meziříčí za umožnění provedení výzkumu

Souhrn

Práce pojednává o aktuálním stavu výuky etikety na základních a středních školách. Je zaměřena na názor žáků a studentů na danou problematiku a jejich přehled o ní. Součástí práce jsou také metodické materiály k výuce etikety a stručný popis důležitých termínů. Text poukazuje na nedostatky systému a nabízí jejich řešení.

Klíčová slova

etiketa, výuka, slušné chování, žák, student

Title

Etiquette and Social Behaviour education at Primary School and High School with using Information Sources from Ministry of Education, Czech Republic

Abstract

The thesis is engaged in actual level of moral education at elementary and high schools. It focuses at pupils and students' opinions as well as at their familiarity concerned to this issue. The work is accompanied by methodical materials relating to the moral education but also by a brief description of important terms. The conclusion points to main drawbacks of the system and implies their solutions.

Keywords

etiquette, education, social behaviour, pupil, student

Obsah

1 ÚVOD	6
2 SEZNÁMENÍ SE S POJMEM ETIKETA	7
3 ZDROJE MŠMT A METODICKÉ MATERIÁLY K VÝUCE ETIKETY A SPOLEČENSKÉHO CHOVÁNÍ	9
3.1 ZÁKLADNÍ ŠKOLY	9
3.2 VŠEOBECNÁ GYMNÁZIA.....	11
3.3 ODBORNÉ STŘEDNÍ ŠKOLY A ODBORNÁ UČILIŠTĚ	12
3.4 OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA	13
4 VÝZKUM V OBLASTI ZAJIŠTĚNÍ VÝUKY ETIKETY A SPOLEČENSKÉHO CHOVÁNÍ V RÁMCI RŮZNÝCH TYPŮ ŠKOL	14
4.1 ZÁKLADNÍ INFORMACE O SKLADBĚ RESPONDENTŮ :.....	15
4.2 1.) JAK BYSTE DEFINOVALI POJEM ETIKETA?	19
4.3 2.) JAKÝ JE ROZDÍL MEZI ETIKOU A ETIKETOU?	20
4.4 3.) ZÍSKÁVÁTE ZÁKLADY ETIKETY POUZE V PROSTŘEDÍ ŠKOLY NEBO I JINDE? POKUD ANO, KDE?.....	22
4.5 4.) JAK MOC ČASU JSTE TOMUTO TÉMATU VE ŠKOLE VĚNOVALI?	23
4.6 5.) CO VŠECHNO BYLO SOUČÁSTÍ VÝUKY O ETIKETĚ?	25
4.7 6.) JAK MOC SE VÁM ZDÁL(A) VYUČUJÍCÍ O DANÉM TÉMATU INFORMOVÁN(A)?	26
4.8 7.) CO VÁS V PROBÍRANÉ LÁTCE ZAUJALO?	28
4.9 8.) CO VÁM V PROBÍRANÉ LÁTCE CHYBĚLO?	29
4.10 9.) CO PRO VÁS BYLO ZCELA NEPODSTATNÉ?	30
4.11 10.) JE DLE VÁS DNES ETIKETA V BĚŽNÉM ŽIVOTĚ DODRŽOVÁNA?	31
4.12 11.) MĚLA NA VÁS VÝUKA NĚJAKÝ BUDOUCÍ DOPAD?	33
4.13 12.) UVĚDOMUJETE SI SVÉ VLASTNÍ NEDOSTATKY? POKUD ANO, JAKÉ?	35
4.14 13.) JE V SOUČASNÉM SVĚTĚ NUTNÉ SE CHOVAT DLE ZÁSAD SLUŠNÉHO CHOVÁNÍ?	36
4.15 TÉMATA, KTERÝCH SE TÝKALA ZÁVĚREČNÁ DISKUSE	38
4.16 SHRUTÍ.....	39
5 MOŽNOSTI APLIKACE VÝCHOVY V OBLASTI ETIKETY	40
A SPOLEČENSKÉHO CHOVÁNÍ	40
6 ZÁVĚR	42
7 POUŽITÁ LITERATURA :	44

1 Úvod

Všude okolo sebe slyšíme, jak dnes upadá morálka, mravy a slušné chování. Lidé jsou pohoršeni nad tím, čeho je dnešní mládež schopná a poukazují si na ni prstem. Obsáhnout celou tuto problematiku by zabralo nejspíš několik životů velkého počtu lidí. Má práce se zaměřuje na jeden z fragmentů tohoto problému a zachycuje její aktuální situaci. Jedná se o výuku, tedy zisk základů etikety a slušného chování.

Dané téma jsem si vybral pro své názory na tuto problematiku a zájem o ni. Díky této práci jsem viděl možnost (a nakonec ji i měl) hlouběji proniknout do způsobů a systémů přednesu dané látky, popřípadě si i vyzkoušet její výuku.

Práce je pojata především z praktického hlediska, jemuž jsem podřídil její větší část. Provedl jsem výzkum na 2. stupni základní školy a na všeobecném gymnáziu. Formou dotazníků, které jsem pro tyto účely díky četbě odborných knih vytvořil, jsem u žáků a studentů zkoumal různé aspekty výuky etikety. Věk mých respondentů byl od 11 po 20 let. Během tohoto výzkumu jsem získal půl druhé stovky dotazníků s velmi odlišnými názory. Jejich komentář, rozbor, analýza a u některých otázek grafické ztvárnění tvoří 2/3 mé práce, která je dále doplněna o základní definice pojmů s problematikou spjatých, materiály z MŠMT nebo spíše z webových stránek, na které mě ministerstvo odkázalo, a možnosti získávání základních společenských zásad, jejich obohacování a zdokonalování mimo prostředí školy a domova.

Cílem práce je analýza aktuálního stavu výuky etikety, nalezení jejích nedostatků a řešení na ně. K tomu mi posloužily právě názory všech zúčastněných žáků a studentů, které jsem získal za pomoci již zmíněných dotazníků a také následné diskuse. Celá práce tedy nemá za cíl popsat, co to je etiketa a co by mělo být součástí její výuky, ale nabídnout spíše reálný pohled žáků a studentů na styl, způsob a efektivitu přednesu této látky.

2 Seznámení se s pojmem etiketa

Naše společnost si často plete pojmy etika, etiketa, morálka. Pokusím se v této úvodní kapitole pro pořádek tyto pojmy a také vztahy mezi nimi v krátkosti objasnit, popsat a vysvětlit.

Etika

Definice : Nauka o mravnosti, o původu a podstatě morálního vědomí a jednání.¹

Je to tedy vědní disciplína, která zkoumá oblast morálky. Typickou pro ni je interdisciplinarita a dynamika. Snaží o nalezení správného, ideálního projevu individua či většího celku. Pojem se vyvinul z řeckého slova „ethos“, což v původním významu znamená „obvyklé místo pobytu“. Dále se přetvářel v místo, kde člověk bydlí a poté v místo v němž žije, v němž zdomácněl. I díky tomu pak je pochopitelná změna výrazu ve smyslu „zvyku“, „obyčeje“, „tradice“ až nakonec „mravů“, čímž je vysvětleno, proč se pojem mravy téměř od svého počátku pojí s pojmem etika. Tímto vývojem také etika nabývá svého normativního charakteru.

Etiketa

Definice: Pravidla společenského chování, zejm. ve vyšší společnosti².

Tato pravidla jsou nezávazná a mohou se projevovat navenek velmi různorodě dle toho, v jaké společnosti se pohybujeme. Všude, kde se vyskytujeme, se určitými pravidly řídíme. Většinou si tuto realitu ani neuvědomujeme, ale minimálně v zájmu zachování

---

¹Petráčková, Věra - Kraus, Jiří a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. Praha, 1998. ISBN 80-200-0982-5.

²Petráčková, Věra - Kraus, Jiří a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. Praha, 1998. ISBN 80-200-0982-5.

svého zdraví, života a také samozřejmě osobní cti, tak konáme. Ve své podstatě etiketa pomáhá lidem, aby spolu mohli žít v každodenním styku. Rozdíly v etiketě lze pozorovat při setkání s jinými kulturami. Etiketa se vyvíjí, mění se s dobou. Dnes je bezpochyby volnější, méně formální, ale právě její podstata, tedy usnadnění komunikace s jinými lidmi a jejich tolerování, zůstává.

Morálka

Definice : Sféra lidského jednání a chování pozorovatelná z hlediska etických hodnot, zvl. distinkce dobra a zla, mravní jednání; souhrn určitých zásad a norem, mravnost.³

Etika vs. Etiketa

Pokud tyto dva pojmy porovnáme, zjistíme, že etika se projevuje v morální stránce jednání, zatímco etiketa ve formální stránce chování. Etiketa by měla vycházet z etických zásad. Obojí je dodržováno dobrovolně, a proto jsou těžko vynutitelné. Bez etického jednání je však dodržování norem společenského styku chladnou vnější formou. Obecně může etiketa usnadňovat vzájemné vztahy mezi lidmi, může být faktorem usnadňujícím komunikaci mezi partnery a jejím prostřednictvím můžeme vzájemné vztahy nejen ulehčit, ale při neporozumění i zkomplikovat.

Etika vs. Morálka

Vztah těchto dvou pojmů se dá přirovnat ke vztahu ekonomie a ekonomiky. Etika zkoumá oblast morálky, popisuje faktické věci v jednání, chování ve společnosti. Poukazuje na to, jaká by morálka být měla, či neměla a to ve smyslu kritérií, díky nimž tyto hranice lze určit. Udává důvody, proč by tomu tak mělo být a určuje, v čem je daná věc přínosná a v čem jsou její případné slabiny.

---

³ Petráčková, Věra - Kraus, Jiří a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. Praha, 1998. ISBN 80-200-0982-5.

3 Zdroje MŠMT a metodické materiály k výuce etikety a společenského chování

Získ alespoň nějakých materiálů z MŠMT je velmi komplikovaný až nemožný. Po komunikaci s patřičnými pracovníky jsem získal odkazy na webové stránky⁴, kde *bych snad mohl nějaké materiály k této problematice nalézt*.

Po pečlivém prozkoumání těchto stránek jsem našel níže zmíněné vzdělávací programy (případně osnovy k předmětu), které se týkají výuky na 2.stupni základních škol, gymnáziích, odborných středních škol a odborných učilišť. Jedná se o obory, jejichž součástí je výuka etikety. Žádné osnovy přímo k výuce etikety a společenského chování jsem nenalezl a ani na samotných školách o ničem podobném nevěděli. Nalezené vzdělávací programy z webových zdrojů jsem pečlivě prostudoval a vytvořil jejich krátkou charakteristiku. Jednotlivé programy jsem neprolínal, naopak jsem je rozdělil dle různých druhů škol, pro které jsou tvořené. Níže uvedené vzdělávací programy jsou povinnou součástí rámcově vzdělávacích programů, ve kterých je jim vymezen potřebný prostor.

3.1 Základní školy

Výuku etikety a společenského chování by na 2. stupni základních škol měla zajišťovat Výchova k občanství⁵. Tento obor je součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Jde o otevřený systém s multidisciplinární povahou, který může být samostatným vyučovacím předmětem, nebo jej lze integrovat s jinými předměty, které to svým obsahem umožňují (např. výchova ke zdraví, zeměpis, dějepis). Realizace oboru závisí na pedagogických záměrech školy.

---

⁴ www.rvp.cz; www.nuov.cz

⁵ Zdroj www.rvp.cz

Výchova k občanství má na 2.stupni základních škol navazovat na poznatky, které žáci získají z předchozího studia na 1.stupni ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a také ze znalostí a zkušeností z prostředí rodiny, vrstevníků, zájmových organizací i běžných životních situací. Podněty z této výuky a jejich osobního života má dále rozvíjet, doplňovat a prohlubovat tento předmět.

Výchova k občanství má za cíl připravit žáky na život v dnešní demokratické společnosti, formovat a rozvíjet jejich sociální a občanskou gramotnost. Výuka oboru směřuje k tomu, aby se žáci naučili orientovat ve stále se proměňující sociální realitě, flexibilně reagovali na společenské změny a dokázali se vyrovnat s novými životními situacemi, které jejich život každodenně přináší. Výsledkem vzdělávání by měli být žáci, kteří jsou schopni aktivně se začlenit do života dnešní demokratické společnosti a využívat výhod, které jim nabízí. Výchova k občanství má také za cíl rozvoj důležitých dovedností pro vzájemnou interakci a komunikaci lidí. Výuka má žáky naučit vzájemné spolupráci, schopnosti dosahování dohod, hledání kompromisních řešení a obhajobě svých názorů. Má také přispět k vhodnému vyjadřování vlastních myšlenek, názorů, postojů, pocitů a zájmů a k respektování všech těchto věcí u druhých lidí, byť s nimi nezcela souhlasí. Žáci by měli být na základě výuky schopni komunikace bez konfliktů i přes různé sociální a názorové odlišnosti a, když už k nějakým konfliktům dojde, měli by být schopni najít jejich vhodné a účinné řešení, nejlépe nenásilné a bezproblémové. Důraz vzdělávání je kladen na upevňování občanských postojů, pozitivních hodnotových orientací a na celkové formování těchto vlastností. Nelze opomenout ani podíl na osobnostním rozvoji žáků a kultivaci jejich citové stránky.

Výuka by měla probíhat co nejvíce ve spojení s aktuálním životem žáků a všemi jeho aspekty, měla by tedy být zaměřena na každodenní život. Díky praktickým příkladům by žáci měli pochopit, že lidský život probíhá ve společnosti ostatních lidí a skupin a že společenské sféry jsou všechny prostoupeny různými vlivy společnosti. Pedagogové by dále měli osvětlit zdánlivě samozřejmé a velmi známé věci, nad nimiž se žáci zatím nezamýšleli, spojitosti mezi nimi, hledat jejich příčiny a poukázat na možné důsledky – pozitivní i negativní. Díky těmto způsobům a praktikám výuky dochází k lepšímu chápání okolního světa.

3.2 Gymnázia

Povinnou součástí rámcově vzdělávacího programu gymnaziálního vzdělávání bude od školního roku 2008/2009 vzdělávací obor Občanský a společenskovední základ⁶. Jeho postavení a začlenění (jde o součást vzdělávací oblasti Člověk a společnost) vyplývá z významu vzdělávání pro praktický život na gymnáziích. Cílem oboru Občanský a společenskovední základ je vybavit studenty těchto gymnázií základními poznatky o společnosti a její struktuře. Obeznamení by mělo probíhat v co největší šíři, rozmanitosti a pestrosti, aby obsáhlo pokud možno všechny sociální aspekty, fenomény a procesy každodenního života, které bezprostředně ovlivňují jeho průběh.

Občanský a společenskovední základ má multidisciplinární charakter. Zahrnuje všechny podstatné poznatky společenskovedních oborů, které jsou významné pro orientaci studentů v sociální realitě a utváření mezilidských vztahů. Pomocí výuky tohoto oboru dochází ke kultivaci citové stránky studentů, která se promítá do jejich každodenního jednání a chování.

Přednes látky Občanských a společenskovedních základů navazuje na vzdělávací obor Výchova k občanství v rámcově vzdělávacím programu základního vzdělávání. Nutností pedagogů na gymnáziích je se informovat detailně o vzdělávacím programu na základní škole. Tématické okruhy v obou oborech jsou provázané, mají stejné názvy a koncepci. Obsah látky na gymnáziích vychází z předpokladu osvojení základních znalostí a dovedností na základní škole. Výuka na tomto typu škol navazuje na předpokládané životní zkušenosti a vědomosti žáků, které získali v průběhu základního vzdělávání. Očekávané výstupy z oboru Občanských a společenskovedních základů navazují na výstupy z oboru Výchova k občanství. Rozdílnost spočívá v hloubce, šíři a míře obtížnosti daného vzdělávacího obsahu.

K nejvýraznějším oblastem, které Občanský a společenskovední základ podporuje, patří rozvoj občanských, sociálních a personálních stránek studentů. Především tematické okruhy Občan ve státě, Občan a právo, Člověk jako jedinec a Člověk ve společnosti podporují kultivaci a rozvoj sociálních, občanských a mezilidských stránek studentů. Pozadu nezůstává ani rozvoj komunikačních dovedností a schopnosti řešení konfliktů. Ty se prolínají ve všech vymezených tematických okruzích.

---

⁶ Zdroj: www.rvp.cz

Každý pedagog má možnost si rozhodnout, jak bude jednotlivé klíčové kompetence vzdělávacího oboru naplňovat. Způsob, metody, postupy a forma výuky jsou také zcela na uvážení jednotlivých pedagogů. Je nutné, aby správně reagovali na konkrétní podmínky, ve kterých výuka probíhá, a jejich změny.

3.3 Odborné střední školy a odborná učiliště

Na odborných středních školách a učilištích je výuka etikety a společenského chování součástí osnov občanské nauky⁷. Výuka se snaží především nasměrovat studenty k pozitivním pohledům na svět, aby ve svém životě byli slušnými, spořádanými a informovanými občany své země a aby jednali zodpovědně a ohleduplně k sobě, ke komunitě, ve které se pohybují, i ke státu, ve kterém žijí. Výuka má také za cíl, aby se student učil kriticky myslet, nenechal sebou manipulovat, měl svůj názor na okolní svět a tomuto světu i rozuměl. Výuka tohoto předmětu navazuje na znalosti a dovednosti, které studenti získali v základním vzdělání.

Studenti se mají v tomto předmětu naučit mj. komunikaci se sociálními partnery, s úřady a institucemi tak, aby získali informace, které potřebují. Dále mají zvládnout ústně nebo písemně formulovat své vlastní názory, teze a myšlenky na problematiku soukromého, etického a politického života, které budou podloženy kvalitními argumenty. Měli by být schopni diskuse na úrovni svých znalostí o problematice obecně lidské, politické, právní, hospodářské, sociální a etické. Výuka má směřovat k tomu, aby studenti jednali slušně s jinými lidmi, žili čestně, pociťovali potřebu zapojení do společenského života a přijímali odpovědnost za svá rozhodnutí a jednání. Měli by si také klást otázky praktického etického charakteru a hledat na ně odpovědi v diskusi s jinými lidmi (př. Co je dobré?; Co je špatné?; Co je morální?).

Výuka občanské nauky by pro studenty měla být především zajímavá. Měla by je naučit řešit do života praktické otázky. Proto by se nemělo jednat pouze o výuku teoretickou a studenti by do jejího průběhu měli být co nejvíce zapojováni.

---

⁷ Zdroj: www.nuov.cz

Je na rozhodnutí pedagoga, jakou formou hodiny občanské nauky povede. Jeho metody by měly vycházet z vlastního pojetí výuky, z odlišných vzdělávacích potřeb studentů, z jejich věku, životních zkušeností a také z možné specifické situace v regionu školy. Pedagog by měl co nejvíce využívat aktivizujících učebních metod, které jsou pro studenty zpestřením výuky. Tyto metody jsou sice časově náročnější, ale k možnosti jejich uplatnění mu může dopomoci detailní prostudování vzdělávacího plánu základních škol a předmětů s občanskou naukou spjatých.

3.4 Osobnostní a sociální výchova⁸

Osobnostní a sociální výchova je interdisciplinární téma, jehož cílem je pomoci všem žákům a studentům utvářet si praktické životní dovednosti a nalézt vlastní cestu ke kvalitním mezilidským vztahům a spokojenému životu. Mj. zasahuje také do předmětů, ve kterých probíhá výuka etikety. Zvláštností tématu je postavení samotného žáka, který společně se svou povahou, názory a vztahy s lidmi je přímo předmětem výuky.

---

⁸ Zdroj: www.rvp.cz

4 Výzkum v oblasti zajištění výuky etikety a společenského chování v rámci různých typů škol

Abych získal pohled hlavních aktérů, tedy žáků a studentů, na výuku etikety a společenského chování a jejich přehled o této problematice, rozhodl jsem se provést výzkum na dané téma. Jako výzkumný vzorek jsem si vybral vždy jeden ročník z druhého stupně základní školy a stejně tak jeden ročník ze střední školy. Věkové rozpětí respondentů bylo od 11 let po 20 let. Mým požadavkům vyhověla Základní škola Křižná ve Valašském Meziříčí a Gymnázium Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. Pedagogové na těchto školách byli ochotni mi poskytnout své vyučovací hodiny (ve třídách 6.B, 7.A, 8.A, 9.A a 1.C, 2.A, 3.B, 6.E).

Výzkum proběhl ve dnech 12.-17.3.2008. Technika výzkumu byla ustálená a jasně daná. Nejprve jsem byl představen žákům, studentům pedagogem. Poté mi byla předána výuka. Krátkým úvodem, jsem se svým budoucím respondentům představil i já sám za sebe, vysvětlil jsem jim, v čem spočívá jejich úloha a co po nich požaduji. Dále jsem jim také řekl, jak povedu celou tuto hodinu, aby věděli, co přibližně mohou očekávat. Následovalo rozdání a vyplnění dotazníků, které trvalo 15-20 minut. Po odevzdání dotazníků přišlo na řadu jejich krátké shrnutí a vysvětlení jednotlivých otázek a odpovědí na ně. Aby hodina nedala něco pouze mně, ale užitek z ní byl také pro druhou stranu, posluchače (žáky, studenty), rozhodl jsem se natisknout pro každého z nich list formátu A4 s různými zajímavostmi a podněty pro diskusi. Tento list zůstával v jejich vlastnictví. Na něj si mohli psát poznámky, které jsem jim uvedl a závěry, ke kterým jsme v diskusi společně došli. Diskuse byla v jednotlivých třídách samozřejmě velmi odlišná, ale celkově se dá hodnotit velmi pozitivně. Rozdílnost v přístupu u jednotlivých pohlaví byla zřejmá, stejně jako odlišnosti v jednání způsobené věkem (projev a zájem starších ročníků byl zralejší). Nicméně musím podotknout, že všechny třídy se chovaly velmi seriózně a to ať už se mnou pedagog byl po celou hodinu přítomen v učebně nebo jen na úvod.

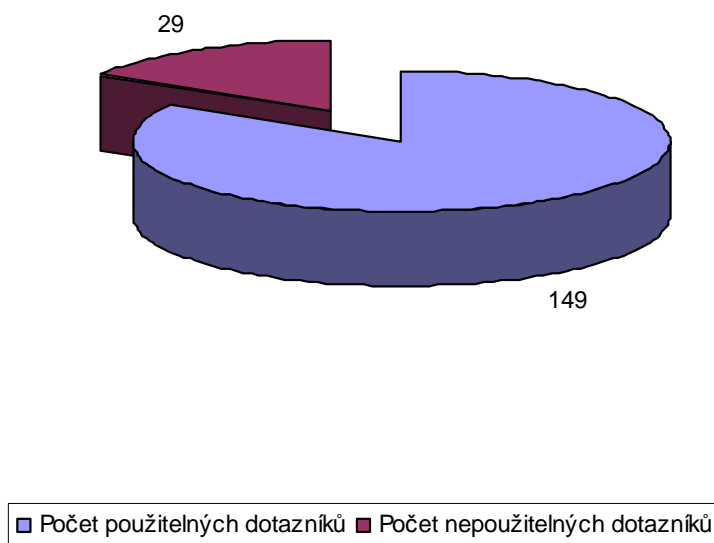
V další části této kapitoly se budu věnovat rozboru jednotlivých odpovědí. Dotazník byl rozdělen na dvě rozdílně zaměřené části. Otázky 1-6 jsou založené na faktech, vědomostech a realitě. Otázky 7-13 byly položeny tak, aby respondenti museli vyjádřit své poznatky, zkušenosti, pocity a dojmy z absolvované výuky etikety a společenského chování. Všechny dotazníky jsem poté rozebral, jednotlivé odpovědi analyzoval, spojil s věkem respondentů a všemi podstatnými aspekty a utříbil do ucelených rozborů jednotlivých bodů.

4.1 Základní informace o skladbě respondentů :

Celkově : 178

Celkově použitelných : 149

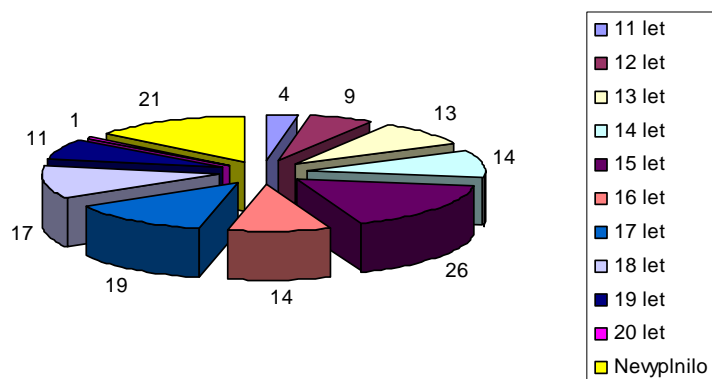
Graf 1 : Celkové počty dotazníků

Věk respondentů: 11-20 let

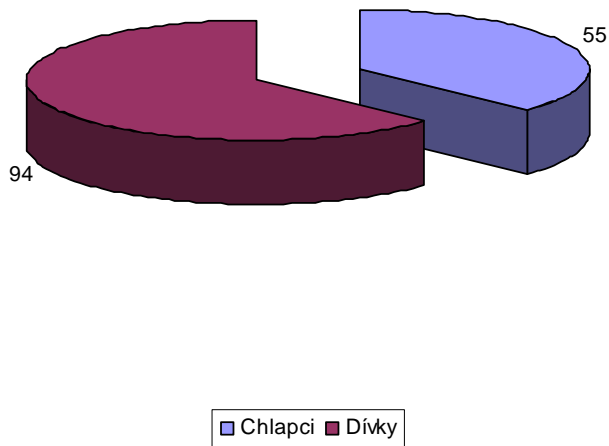
Graf 2: Věková skladba respondentů a jejich počty

Muži (chlapci) : 74 (55 dotazníků nepoužitelných)

Ženy (dívky) : 104 (94 dotazníků nepoužitelných)

Graf 3: Skladba pohlaví respondentů

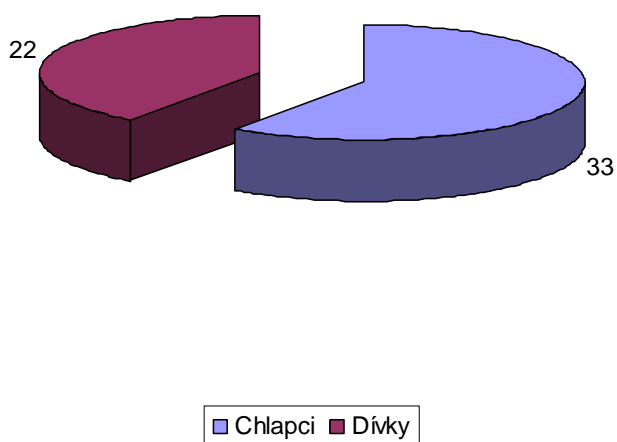

Základní škola : 84 (55 dotazníků použitelných)

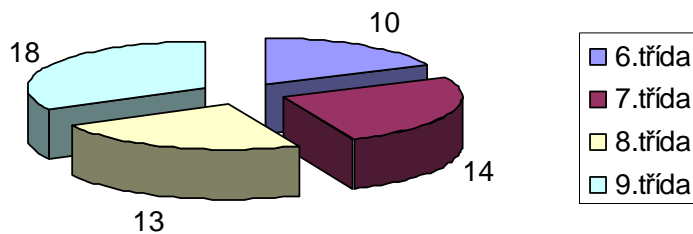
Muži (chlapci) : 52 (33 dotazníků použitelných)

Ženy (dívky) : 32 (22 dotazníků použitelných)

Graf 4: Skladba pohlaví na základní škole

Graf 5: Počty žáků v třídách na základní škole

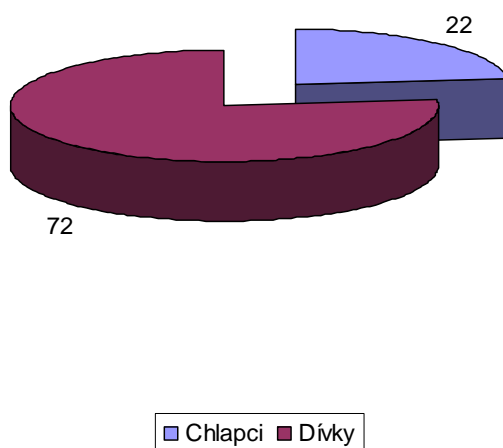

Střední škola (Všeobecné gymnázium) : 94

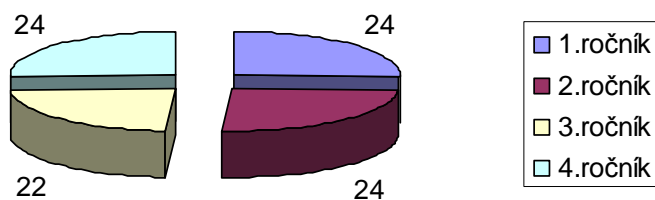
Muži (chlapci) : 22

Ženy (dívky) : 72

Graf 6: Skladba pohlaví na střední škole

Graf 7: Počty žáků v třídách na střední škole

4.2 1.) Jak byste definovali pojem etiketa?

Jedna z definic říká, že se jedná o *pravidla společenského chování, zejména ve vyšší společnosti*⁹.

Odpovědi žáků, studentů byly z velké části správné, byť poněkud složitě řečené. Jen 3 lidé ze 149 možných mi odpověděli na tuto otázku druhým významem slova etiketa, tedy že se jedná o vinětu, nálepkou či značku.

Z žáků ve věku 11-12 let (6.třída) byla schopna odpovědět pouze ¼. S rostoucím věkem dotazovaných se množství správných odpovědí zvyšovalo. Velmi výrazný skok byl mezi respondenty z osmých a devátých tříd (13-15 let). Můžu jen polemizovat, čím to je, ale jedním z důvodů může být mj. příprava na přijímací zkoušky na střední školy, které bezpochyby znalosti žáků poměrně rozšiřují.

Kvalita odpovědí od žáků základní školy nelze srovnávat s odpověďmi od studentů gymnázia. V jejich podání se jednalo o strukturované a ucelené věty. Až na 2 dívky všech 94 studentů odpovědělo správně. Naprosto precizní pak byli studenti maturitního ročníku (18-20let), kteří nejen že dokázali odpovědět správně, ale jejich odpovědi byly jasné, konkrétní a dalo se v nich ihned zorientovat.

Z obdržených dotazníků jsem jasně zjistil souvislost znalosti pojmu etiketa s přibývajícím věkem. Přibližně ve 14 letech je tento výraz již všeobecně známou věcí mezi žáky, studenty.

---

⁹Petráčková, Věra - Kraus, Jiří a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. Praha, 1998. ISBN 80-200-0982-5.

4.3 2.) Jaký je rozdíl mezi etikou a etiketou?

Nabízené možnosti :

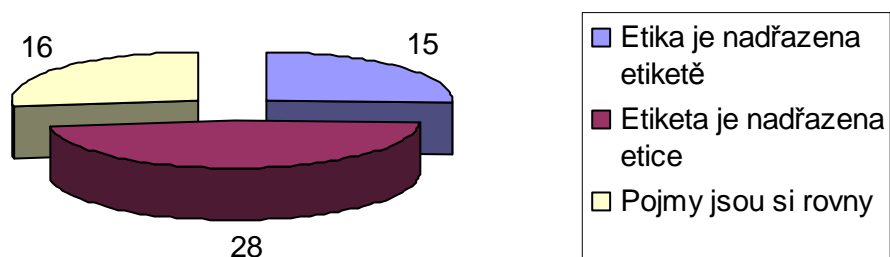
- etika je nadřazena etiketě
- etiketa je nadřazena etice
- pojmy jsou si rovny

Správnou odpovědí pro mě bylo, že „etika je nadřazena etiketě“. Důvodem pro to je, že etiketa bezpochyby původně z etiky vychází. A dnes zatímco etiketa je praktická činnost a její náplní je určování co je a co není správné, etika je obor praktické filosofie a čistě teoretická disciplína, která zkoumá nejen co je a co není správné, ale také proč to tak je, jde tedy k podstatě věci samotné.

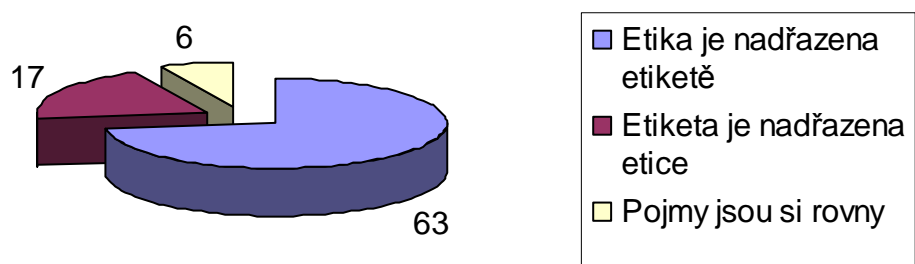
U této odpovědi se jednalo o „velkou tipovací soutěž“. Velmi patrný byl vývoj související s rostoucím věkem respondentů. Nicméně ani studenti gymnázia ve věku 17 a 18 let (3.ročník) nedokázali všichni odpovědět správně. Jediná třída, která uvedla jednohlasně jako správnou první odpověď, že je „etika nadřazena etiketě“, byla třída „maturantů“, tedy studentů ve věku 18 až 20 let. Celkově se nejméně vyskytovala odpověď o rovnosti. Tu uvedlo pouze 16 respondentů z celkového počtu 149. Ze zbylých dvou odpovědí byla na základní škole častěji vybrána ta o nadřazenosti etikety nad etikou. Tuto možnost zvolilo 28 žáků. Správnou odpověď, že je etika nadřazena etiketě, uvedlo 15 žáků. Zbytek respondentů na tuto otázku na základní škole neodpovědělo. Ani na gymnáziu se nejednalo o jasnou záležitost (krom nejstaršího ročníku), ale výskyt odpovědí o nadřazenosti etiky nad etiketou byl o mnoho častější. Správně odpovědělo 63 studentů, zatímco možnost o nadřazenosti etikety nad etikou označilo pouze 17 studentů. Nicméně ještě mezi studenty ve věku 17 až 18 let (3.ročník) měla odpověď o nadřazenosti etikety 4 své přívržence – tedy téměř 1/5 dotazovaných v tomto ročníku.

Z toho jednoznačně plyne, že rozlišení těchto pojmů není téměř vůbec známé (což se netýká jen žáků a studentů, ale také některých pedagogů, jak jsem se sám přesvědčil).

Graf 8: Počty odpovědí na základní škole na otázku č.2

Graf 9: Počty odpovědí na střední škole na otázku č.2

4.4 3.) Získáváte základy etikety pouze v prostředí školy nebo i jinde? Pokud ano, kde?

Mnou chtěnou a přepokládanou odpovědí bylo získávání základů etikety v prostředí domova, životních zkušeností a zájmových kroužků. Příjemným překvapením bylo, když tyto možnosti dotázaní skutečně uváděli. Nejednalo se ale ani zdaleka o jedinou jejich odpověď.

Velmi velké procento respondentů (přibližně $\frac{3}{4}$ z nich) na základní i střední škole uvedlo, že si nemyslí, že by se etiketa až tak moc vyučovala na školách. Tito dotázaní pokračovali s tím, že většinu svých znalostí týkajících se slušného chování mají z jiných prostředí. Nejčastěji bylo uváděno opravdu prostředí domova a to nejen od rodičů, ale také prarodičů, kteří na slušném chování ve společnosti velmi lpí. Celkem tento zdroj zmínilo 90 respondentů (36 na základní škole, 54 na střední škole). Ponaučení o etiketě za pomoci životních zkušeností bylo zmiňováno stále častěji v souvislosti s rostoucím věkem. Žáci ve věku 11-15 let tuto možnost uvedli 12krát, studenti na střední škole (15-20 let) 38krát. Velké oblibě (21 respondentů) se obzvláště u studentů starších ročníků (17-20 let) těší pořad Etiketa z dílny České televize a knihy, pořady či DVD, které pocházejí od Ladislava Špačka. Šestnáct respondentů ve věku 15-20 let uvedlo, že nedostatky v etiketě dohánějí samostudiem, jiní zase psali o tom, že určité kořeny o slušném chování jsou v nich zapuštěny také v různých kroužcích (14 respondentů), do kterých docházejí.

Vůbec nejčastější odpovědí po domově bylo konstatování, že nejvíce základů z etikety získali v lekcích předtaneční a taneční výchovy. Dohromady tuto možnost uvedlo 44 žáků a studentů z 125 možných (kurzy předtaneční výchovy probíhají v 8.třídě – přibližně 13-14 let, kurzy taneční výchovy ve druhém ročníku na střední škole – přibližně 16-17let).

Z analýzy odpovědí je zřejmé, že zatímco mladší ročníky (11-14 let) se spoléhají především na vědomosti získané ve škole a na to, co je naučí rodiče, tak starší respondenti (14-20let) mnohem více pracují na sebevzdělávání pomocí vlastních zdrojů a nebo pečlivým vnímáním svého okolí, jelikož jim znalosti získané ve škole mnohdy nepříjdou dostačující.

4.5 4.) Jak moc času jste tomuto tématu ve škole věnovali?

Nabízené možnosti :

- žádný
- málo
- dostatek
- nadmíru

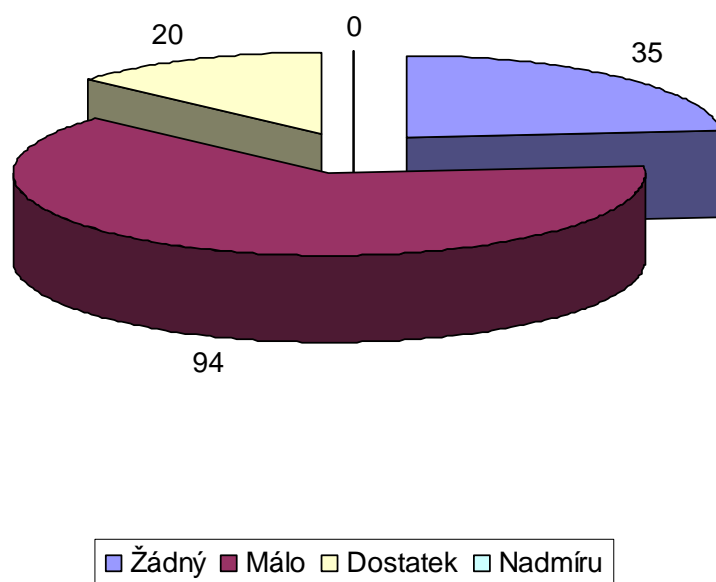
Zde samozřejmě neexistuje žádná skutečně správná odpověď. Nejčastější možností bylo „málo“, kterou uvedlo 94 respondentů . I zde byl neskutečně patrný vývoj v chápání problematiky etikety. U nejmladších (11-13 let) dotázaných bylo celkově z odpovědí patrné, že jim toto téma v podstatě ještě nic neříká a že v tom nevidí užitek pro jejich život. I proto 11 z 23 možných odpovědělo, že tomuto tématu ve škole věnovali „dostatek“ času. Od osmé třídy (13-14 let) po druhý ročník střední školy (16-17let) se skladba odpovědí příliš nemění. Nejvíce (52krát) je uváděno „málo“, následuje „žádný“ (19krát) a párkrát se ještě objeví odpověď „dostatek“ (6krát). Ti nejstarší z respondentů ve věku 17 až 20 let uvádějí nejčastěji také odpověď „málo“ (26krát), ale frekvence výskytu odpovědi „žádný“ je o mnoho větší, konkrétně se objevuje u 16 dotázaných. 3 respondenti v tomto věku uvedli, že času věnovaného tomuto tématu bylo dostatek.

Přibližně polovina starších studentů mi pak do dotazníku dopsala upřesňující informaci ve smyslu, že *této problematice sice něco málo ve škole věnovali, ale že to je již dávno a v důsledku to na ně nemělo téměř žádný dopad.*

Z výše uvedeného textu lze jasně vyčíst, že zatímco respondenti ve věku 11-13 let jsou s množstvím výuky etikety víceméně spokojeni, starší ročníky – 14-20 let – to pociťují jinak a výuka jim přišla spíše nedostatečná.

Graf 10: Počty odpovědí na otázku č.4

4.6 5.) Co všechno bylo součástí výuky o etiketě?

Jelikož je čistě v kompetenci ředitele školy a vyučujících tohoto předmětu, jak budou tuto problematiku vyučovat a co bude obsahovat výuka, je logické, že neexistuje správná odpověď. Co se učí nebo neučí jsem právě chtěl zjistit od těch, kterých se to má týkat nejvíce, a pro něž se to dělá, tedy od žáků a studentů.

Dostal jsem tři druhy odpovědí. Jeden druh mi řekl, že žádná výuka neprobíhala. Druhá skupina mi odpověděla, že výuka ve škole sice neprobíhala, ale že základy etikety je vyučovali v hodinách předtaneční či taneční výchovy. Tito respondenti také své další odpovědi na následující otázky převedli na tyto kurzy. Třetí skupina pak odpověděla, že výuka etikety u nich proběhla a v krátkosti mi nějak popsali obsah jejich učiva.

Ti, co odpověděli, že se nic o společenském chování neučili (celkově 33 respondentů), buď považovali tuto odpověď za konečnou nebo se mi snažili alespoň přiblížit konkrétní věci, které by dle nich měli součástí výuky být. Skupina, která své odpovědi přenesla na prostředí kurzů předtaneční a taneční výchovy (30 respondentů) zmínila nejčastěji, že probírali základy slušného chování ve vztahu muž-žena, nadřízený-podřízený, zasedací pořádek v dopravních prostředcích, základy stolování, představování a zdravení obecně a samozřejmě jednotlivé situace spojené s kulturou, tedy chování v restauraci, divadle, kině, na plese. Přibližně 2/3 dotázaných napsaly, že u nich výuka proběhla. Vývoj odpovědi pak už ovšem byl rozdílný. Nejmladší z respondentů (11 až 13 let) uváděli, že si s paní učitelkou řekli, co to je slušné chování, řekli si úplné základy ke zdravení a stolování a že jim bylo zdůrazněno koho a jak mají zdravit. Naopak nejstarší respondenti (3. a 4. ročník střední školy; věk 17-20 let), konkrétně 15 z 46 možných, psali o tom, že nějaká výuka etikety bezpochyby proběhla, ale že si opravdu nemohou vzpomenout na nic konkrétního a hned na to mi vyjmenovali, co si myslí, že probírali. Jednalo se v podstatě o totéž, co napsali ti, kteří žádnou výukou neprošli, ale představovali si, co by tam asi tak mělo být - vztah muže a ženy, chování ve společnosti, základy stolování, způsob oblékání do různých druhů společnosti, základy konverzace. Ve věkové skupině 13-17 let docházelo převážně k vyjmenování jednotlivých odvětví etikety, 42 ze 79 dotázaných. Pět respondentů z celkového počtu uvedlo, že jejich výuka proběhla za pomoci kurzů na videokazetách a že tato forma bylo opravdu záživná.

Po vyhodnocení všech odpovědí je zřejmé, že etiketa se na školách vyučuje, ale téměř výhradně jen na základních. Obsah látky pak je velmi obecný a málokdy se zabíhá do hlubších detailů této problematiky.

4.7 6.) Jak moc se Vám zdál(a) vyučující o daném tématu informován(a)?

Nabízené možnosti :

- vůbec
- málo
- dostatečně
- nadmíru

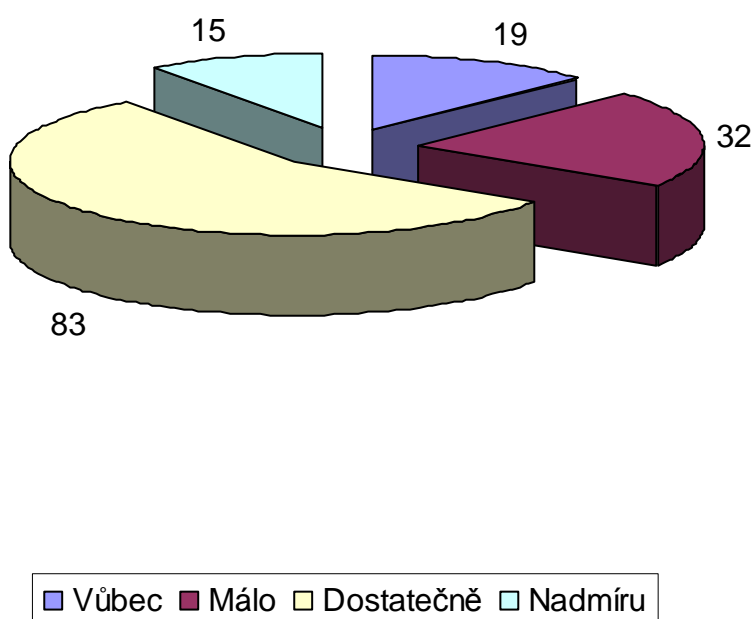
Bylo by velmi příjemné, kdyby všechny odpovědi byly „dostatečně“ či „nadmíru“, ale bohužel tomu tak nebylo a není. Otázkou je, jak moc vůbec měli pedagogové možnost ukázat svou informovanost a druhou věcí pak je, jak moc také chtěli.

83 dotázaných skutečně odpovědělo, že vyučující byl o dané problematice informován dostatečně. Bohužel druhou nejčastější odpovědí byla možnost prostřední, tedy „málo“ – 32 respondentů. Velmi záleželo na tom, do které skupiny z předchozí otázky respondent patřil. Ti co žádnou výuku neměli, tak nechali odpověď nevyplněnou nebo označili možnost „vůbec“ (19 dotázaných). Pokud probíhalo zasvěcení do tajů etikety pomocí předtaneční a taneční výchovy nebo kurzů na videokazetách, bylo odpovědí „dostatečně“ nebo „nadmíru“ (15krát). U skupiny, které výuku vedl pedagog ve škole byly odpovědi „málo“ a „dostatečně“ v poměru 32:83. Rozdíl byl v tom, že žáci ze základní školy (11-15 let) uváděli častěji odpověď „dostatečně“ (40krát z 55 možných), zatímco studenti střední školy (15-20 let) tuto možnost uvedli ve 43 případech z 94 možných. Je těžké určit, co bylo důvodem této odpovědi u těch mladších. Mohl to být strach z pedagogů, fakt, že je výuka etikety opravdu natolik obtěžuje, anebo skutečně

měli štěstí na kvalitní pedagogy, kteří toto téma jen tak nevypustili, jako se to stává u velkého procenta případů.

Je patrné, že pohled žáků, studentů na orientaci pedagoga v problematice etikety a jeho výuku se s rostoucím věkem stává více kritickým. To, co žákům na základní škole (11-15 let) přišlo dostačující, si studenti na střední škole (15-20 let) s časovým odstupem a již jistým nadhledem vyhodnotili mnohem častěji jako nedostatek, což zahrnuje odpověď málo.

Graf 11: Počty odpovědí na otázku č.6

4.8 7.) Co Vás v probírané látce zaujalo?

Ani zde samozřejmě neexistuje žádná správná a špatná odpověď. Otázka je jasně položená na subjektivní názor respondenta a získání jeho vlastního pohledu, pocitu a názoru. Bohužel opravdu velké procento dotázaných, přesněji 50 z nich, tedy 1/3, odpověď na tuto otázku jednoduše vynechala a 12 dalších uvedlo, že je nuceno vynechat tuto otázku kvůli nulové výuce problematiky etikety ve škole. Úroveň odpovědí v šesté třídě na základní škole pak nejlépe dokazuje citace jednoho chlapce (12 let), který napsal : „Zaujalo mě, kolik lidí je na světě neslušných.“

Na základní škole (11-15 let) na tuto otázku neodpověděli 2/3 dotázaných. Zbývá třetina, která odpověděla, uvedla, že se jim nezdálo zajímavé nic (8 dotázaných) nebo všechno (5 dotázaných). Další odpovědi pak byly : stolování (4 dotázaní), mezilidské vztahy a jejich složitosti (2 dotázaní).

S přibývajícím věkem, a tedy i ročníkem, rostl také zájem o dané téma. Proto stále častější odpovědí bylo, že nedokážou zmínit pouze jednu či dvě věci, protože se jim zdála celá problematika poměrně zajímavá a do života potřebná a užitečná. Odpovědi byly natolik pestré, že jejich vyjádření nelze převést do přesných čísel.

Devatenáctiletá dívka v maturitním ročníku na gymnáziu napsala: „Tehdy bylo na některé věci možná příliš brzo, protože dítě v 11,12 letech si sice může ukázat pravidla základní, ale pokud je není schopno ihned použít v reálném životě, tak je brzy zapomene (alespoň většinu z nich). Bylo zajímavé říkat si pravidla chování, ale raději bych se je učila, nebo aspoň opakovala, upřesnila a zlepšila v pozdějším věku, kdy už je reálně použiju. Teď mám někdy problém a tápu, jak jsme si to tehdy v té 5.,6. třídě říkali.“

Sedmnáctiletý student pak např. uvedl : „Zajímavý byl nejen teoretický výklad profesora, ale také jeho osobní pohled na věc, osobní zkušenosti ze života = praktický význam, ale také negativní a bohužel skutečné případy.“

Praktické věci, zkušenosti a jejich použití byly také odpovědi na tuto otázku, která se na střední škole vyskytla ve 12 případech. Odůvodněním bylo, že názorné ukázky velmi dobře zapustí své kořeny v paměti a teprve taková výuka, že má efekt.

Jestliže mám tyto odpovědi obecně shrnout do nějaké strukturované formy, tak nejčastěji se skutečně vyskytlo všeobecné zaujetí o problematiku celkově a často

uváděnou odpovědí pak byla také neskutečná složitost mezilidských vztahů, velká náročnost orientace v nich.¹⁰

4.9 8.) Co Vám v probírané látce chybělo?

Jedná se o další z otázek zaměřujících se na pocity, postřehy, dojmy a názory samotného posluchače, hlavní cíl výuky této problematiky. Bohužel i tuto otázku vynechalo obrovské množství respondentů a to dokonce 61 ze 149 celkově. Přičemž na základní škole šlo o 35 z 55 a na střední o 26 z 94 možných.

Odpovědi na základní škole (11-15 let) nebyly příliš různorodé a dají se shrnout do tří bodů. Deset žáků, tedy polovina z těch, co odpověděli, uvedlo, že se jim výuka zdála dostatečná a obsahovala vše, co měla. Po pěti se vyskytly odpovědi, že chybělo více konkrétních příkladů a ukázek a nebo, že zkrátka neví, co by jim mělo chybět.

Studentů ze střední školy (15-20 let) odpovědělo celkem 68. Pět z nich napsalo, že nic nebrali, takže jim tedy chybělo všechno. Čtrnáct dotázaných bylo s výukou spokojeno a nepříjde jim nic, co by mohlo chybět. Těch co nevěděli, co konkrétně napsat, se vyskytlo 17. Více konkrétních příkladů a ukázek postrádalo ve výuce 10 studentů. Patnáct studentů napsalo, že sice brali poměrně dost věcí týkajících se této problematiky, ale bohužel na to měli málo času, a tak se jen řeklo od všeho něco, ale nic jim nebylo vysvětleno podrobněji více do hloubky. Zbylých 6 studentů jednotlivě uvedlo, že jim chyběly základy stolování, chování ve vyšší kruzích, představování a správné chování ve vztahu muž – žena v různých situacích. Jeden student maturitního ročníku (18 let) uvedl, že mu chyběly rozdílnosti vztahu etikety u nás a v zahraničí.

Nejstarší z respondentů (17-20 let) mi v 10 případech uvedli, že je mrzí, že se problematika etikety probírá tak málo, protože se jedná bezpochyby o zajímavou látku a pedagogové jí přednáší „suše“ a „nezáživně“, což posluchače odrazuje. Někteří uvádějí (konkrétně 3), že nepotřebují, aby se hrály různé scénky (byť by to bylo nejlepší), ale že

---

¹⁰ Dívku (16 let) ve druhém ročníku na gymnáziu zaujalo, cituji : „Že se učitelka i přes svůj vysoký věk (surově za zenitem) dokázala ztotožnit s chápáním naší generace.“

by bohatě stačily nějaké praktické zkušenosti ze života, pohled různých generací na jednotlivé problémy.

Tyto názory a poznatky si myslím, že jsou opravdu k zamyšlení a její řešení je ve schopnostech, možnostech a rukou pedagogů.

4.10 9.) Co pro Vás bylo zcela nepodstatné?

Toto je třetí a poslední z nejméně oblíbených otázek u respondentů. Neoblíbenými jsou nazvány proto, že byly dotázanými nejčastěji vynechány – v tomto případě nic nevyplnilo dokonce 70 ze 149 možných. Na základní škole tuto otázku vynechalo 37 respondentů z 55, tedy 2/3. Na střední škole se odpovědi vyhnulo z 94 studentů rovných 33, tedy více jak 1/3.

Z té 1/3 respondentů, která na základní škole odpověděla bylo 8 těch, kterým se zdála celá výuka v pořádku a zaujalo je všechno. Čtyři dotázaní mi odpověděli, že neví, co k tomuto bodu napsat. Pěti přišlo nepodstatné, když jim pedagogové zdůrazňovali, jak a kde všude mají zdravit a odůvodnili to tak, že to přece každý ví. Jeden chlapec ve věku 13 let (8. třída) také uvedl : „, Přišlo mi zbytečné, když nám učitelka říkala o tom, že nemáme mluvit sprostě.“

Na střední škole už odpovědi byly přece jen pestřejší. Z počtu 61, kteří na tuto otázku napsali svůj názor, uvedlo 23, že vše, co výuka obsahovala pro ně bylo podstatné a určitě se to do života hodí. Devatenáctiletá dívka odpověděla takto : „,Nepodstatné nebylo nic, ale bylo by lepší začít základy a další roky zopakovat a přidat něco nového, než všechno (i to, co zatím nepotřebuju) probrat během půl roku a už se k tomu nikdy nevracet.“

Devět dotázaných nevědělo, co k tomuto bodu přesně napsat, a tak odpověděli „nevím“. Zcela nepodstatné přišlo 11 studentům na střední škole, když jim pedagog říkal, jak mají zdravit, jak mají telefonovat či jaká jsou pravidla chůze po chodníku. Pět studentů zmínilo, že zcela zbytečná byla také látka o stylu a způsobu oblékání. Obraceli se často na fakt, že je to každého věc, jak se do té či oné společnosti obleče. Čtveřici dotázaných rozhodně nezaujala výuka o zasedacím pořádku v dopravních prostředcích. Dva

z dotázaných zmínili, že jim nepodstatná přišla výuka náboženského desatera v této látce. Zbýlých 7 respondentů uvedlo, že jim přišla celá tato látka a výuka o ní nepodstatná. Příkladem budiž citace devatenáctiletého studenta čtvrtého ročníku : „ Tak ono mi to vlastně celé přijde nepodstatné, spíš taková kuriozita.“

Velmi zajímavý postřeh byl u šestnáctileté slečny v prvním ročníku, která uvedla : „Učitel nám pořád říkal, co je neetické, co se nesmí, ale že by naopak řekl, co je správné, to se nestalo.“

A ještě jedna citace k zamyšlení, kterou uvedl student (18 let) v maturitním ročníku : „Myslím, že nepodstatné bylo to, jak se má chovat žena, když já jsem muž.“

Resumé této odpovědi je velmi složité. Nevím, z jakého důvodu tolik respondentů tuto otázku vynechalo. Nicméně názory těch, kteří odpověděli, jsou rozdílné. Je možné, že spousta studentů opravdu výuka problematiky etikety nezajímá. Na vině ovšem může být také způsob výuky této látky.

4.11 10.) Je dle Vás dnes etiketa v běžném životě dodržována?

Nabízené možnosti :

- ne
- málo
- dostatečně
- nad míru

Dle četnosti odpovědí lze tato otázka označit za nejjednoznačnější. Respondenti zde opravdu téměř jednohlasně uvedli, že je v dnešním životě etiketa dodržována málo. Vyjádřeno čísly se jednalo o 123 žáků, studentů, z celkové počtu 149, kteří na otázku odpovídali. Šestnáct žáků, studentů ještě připojilo za svou volbu do závorek dodatek, že je dodržována „opravdu hodně málo“. Tři studentky (18 a 19 let) maturitního ročníku

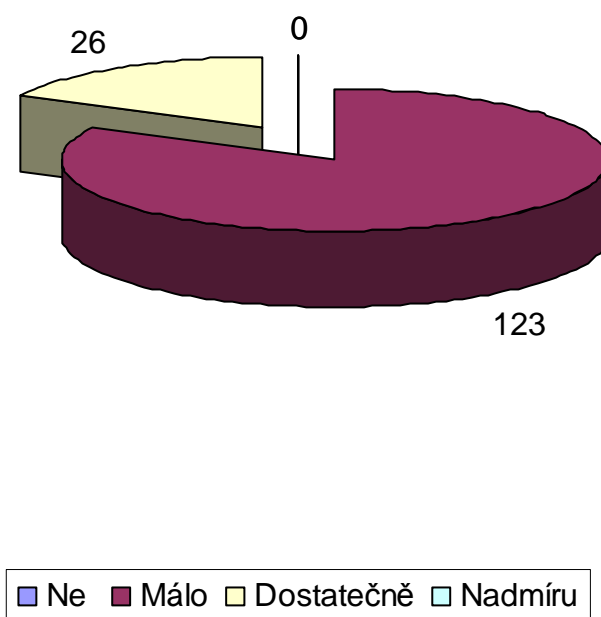
připsaly dodatek, že záleží na skupinách, o kterých se bavíme, ale pokud jde o společnost obecně, tak málo.

Dvacet šest dotázaných uvedlo, že je etiketa dodržována „dostatečně“. U této odpovědi uvedl sedmnáctiletý chlapec ve druhém ročníku na střední škole do závorek : „V různých sociálních skupinách. Hlavně ve vyšších kruzích.“

Šestnáctiletá dívka ze stejné třídy (druhý ročník) uvedla k téže odpovědi tuto poznámku: „Jak kde. Ve škole např. ne.“

Jiné odpovědi na tuto otázku nebyly. Z toho jasně vyplývá, že drtivá většina dotázaných je přesvědčena o jakémsi dodržování etikety v naší společnosti, nicméně se nejedná o nic valného a rozhodně je co zlepšovat.

Graf 12: Počty odpovědí na otázku č.10

4.12 11.) Měla na Vás výuka nějaký budoucí dopad?

Nabízené možnosti :

- ne
- možná částečně
- určitě ano

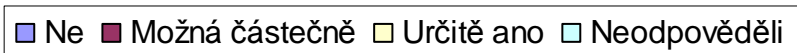
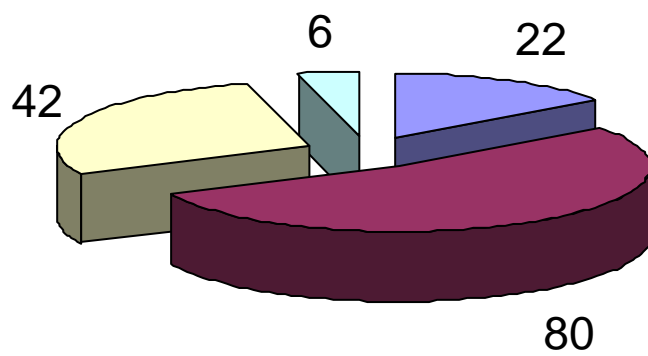
I tato otázka je položena tak, aby každý z respondentů provedl jistou sebereflexi a až poté dokázali reagovat. Podle toho také byly odpovědi různorodé. Nejvíce dotázaných nakonec uvedlo, že možná částečně na ně dopad výuka etikety měla a to 80 z celkového počtu 143 žáků a studentů, kteří na otázku odpověděli. Šest respondentů otázku nevyplnilo.

Tato otázka byla velmi zvláštní ve vnímání žáků a studentů. Zcela výjimečně totiž odpovědi byly rozprostřeny ve velmi podobném poměru na obou úrovních školství.

Na základní škole označilo možnost „ne“ 10 žáků, na střední škole šlo o studentů 12. Tato volba byla nejméně zastoupenou. Nejčastější odpověď, „možná částečně“, zvolilo 28 z 52 respondentů v letech 11-15 let, tedy ze základní školy. Na střední škole (15-20 let) měla tato odpověď 52 zastánců. V obou případech se jedná o více jak ½ dotazovaných, kteří odpověděli. Zbytek respondentů zvolilo třetí možnost, „určitě ano“. Jednalo se o 14 žáků základní školy a 28 studentů školy střední.

Lze tedy říci, že vnímání dopadu výuky etikety se s přibývajícím věkem příliš nemění.

Graf 13: Počty odpovědí na otázku č.11

4.13 12.) Uvědomujete si své vlastní nedostatky? Pokud ano, jaké?

Touto otázkou jsem se pokoušel zjistit, jak moc kritická je dnešní mládež sama k sobě a jak moc jsou schopni sebereflexe. Každý člověk je nějak odlišný, a tak i odpovědi byly velmi různorodé. První, které bych zmínil, jsou ti, co odpověděli, že si své nedostatky neuvědomují. Takovýchto respondentů bylo dohromady 18 – 7 na základní a 11 na střední škole. Devatenáct dotázaných na otázku vůbec neodpovědělo a 8 respondentů napsalo, že na otázku neznají odpověď, tedy že neví.

Celkově nejvíce dotázaných uvedlo velmi stručně, že *jisté nedostatky mají a že si je zkrátka uvědomují*. Těchto odpovědí bylo celkově 44 – 19 žáků ve věku 11-15 let a 29 studentů ve věku 15-20 let. Na nevhodnost svojí mluvy (vulgaritu) poukázalo celkově 16 žáků a studentů ve věkovém rozmezí 11-17 let. Studenti ve věku 18-20 let tento nedostatek vůbec neuvědomili. Na impulsivnost, „skákání do řeči“, cholerismus jako svůj výrazný nedostatek upozornilo 15 respondentů – 7 žáků (ve věku 11-14 let), 8 studentů (ve věku 15-20 let). Neznalost chování ve vyšších kruzích a celkově v neznámém prostředí uvedli jako svoje „společenské minus“ dohromady 4 žáci základní školy ve věku 13 a 14 let a dalších 15 studentů střední školy ve věkovém rozpětí 15 až 20 let. Respondenti ve věku 15-20 let pak navíc ještě uvedli, že mají jisté nedostatky v základech stolování (8krát) a dva chlapci ve věku 17 let upozornili na svůj problém s respektováním autorit. Čtyři respondenti uvedli, že výhodou jejich doby je, že dnešní společnost nedostatky přehlíží nebo je toleruje, tolik na etiketě zkrátka nelpí. Což možná není úplně správné, ale rozhodně se jedná o obraz reality. Pouze studenti ve věku 18-20 let z maturitního ročníku zdůraznili v dotaznících – v 6 případech - (a při závěrečné diskusi jsme se k tomuto tématu opět dobrali), že pokud u sebe objeví nějaké nedostatky, snaží se s nimi něco dělat, napravit je a nenechat to jen tak. Na závěr bych rád ještě zmínil tři děvčata ve věku 18 a 19 let, která uvedla, že by se nad sebou měli zamyslet často především chlapci, jejichž chování je mnohdy téměř neúnosné.

Z výše uvedených druhů odpovědí je zcela zřejmé, že schopnost sebereflexe a zamýšlení se nad svými skutky jednoznačně roste s věkem. Stejně tak spektrum zjištěných nedostatků se s přibývajícím věkem zvyšuje.

4.14 13.) Je v současném světě nutné se chovat dle zásad slušného chování? (uved'te důvod Vaší odpovědi)

Závěrečná otázka rozdělila respondenty na dva zcela rozdílné tábory. Úplně mimo pak zůstala pětice respondentů, kteří k této otázce nenapsali nic a vynechali ji. Menší skupina, která čítala po 7 dotázaných ze základní i střední školy, odpověděla, že dnes již není nutné etiketu dodržovat a vše odůvodnili argumentem, že v dnešní době slušným chováním již ničeho nedosáhneme, a proto je zbytečné se takto chovat. Druhá skupina, která byla o několiknásobně početnější a čítala celkově 126 dotázaných, odpověděla ano. Ti se pak rozdělili do několika dalších „podskupin“. Nejpočetnější, nejvíc strozí a nejobecnější byli ti, kteří uvedli pouze ano a dál svou odpověď nijak nespecifikovali nebo jen dodali, že je to nutné, aby spolu lidé vycházeli. Těchto respondentů bylo celkově 92 – 34 na základní škole a 58 na škole střední. Další podskupinou byli dotázaní, kteří fungování společnosti bez etikety přirovnali k „zoo“ a lidi v tomto hypotetickém světě k „buranům“ či „zvířatům“. Zastánců tohoto názoru bylo v řadách žáků ze základní školy 9, mezi „středoškoláky“ jich bylo 15. Osmnáctiletý hoch v maturitním ročníku napsal : „No to určitě je, lidé přece nejsou zvířata, i když se tak někdy chovají – př. parlament.“

Čtyři respondenti ze střední školy napsali, že je důležité etiketu dodržovat, ale nic se nemá přehánět, protože přehnaně slušné chování dle nich už také nepůsobí příliš přirozeně. Další z podskupin u kladné odpovědi zastávala názor, že etiketa je nutná dodržovat, ale nikoli v normálním životě nýbrž především ve vyšší společnosti. Takováto reakce se vyskytla 8krát, vždy u studentů střední školy.

Závěrečnou a tak nějak speciální skupinou byli ti, kteří by dodržování etikety nechali na každém zvlášť. Jednalo se o 2 studenty a 1 studentku ve věku 18 let. Právě tato dívka napsala : „Záleží na každém člověku a jeho svědomí, ale také záleží na zázemí, vychování – od toho se odvíjí dodržování zásad slušného chování.“

Na závěr uvedu názor 3 dívek ve věku 18 a 19 let, který nejlépe vystihuje ocitování jedné z nich : „Myslím si, že to nutné je. Měli bychom se k sobě chovat ohleduplně. Jak by to tu vypadalo, kdyby si každý dělal, co chce a jak chce? A je to hrozně pěkné, když jsou třeba chlapi galantní.“

Hodnocení této kapitoly bych úplně uzavřel citací dvanáctiletého hochy ze základní školy, která ve stručnosti a nejlépe vystihuje názor většiny respondentů a také vyjadřuje nezpochybnitelnou skutečnost : „Je to důležité, aby spolu lidi na světě mohli žít.“

4.15 Zde jsou témata, kterých se týkala závěrečná diskuse :

Perličky a zajímavosti na závěr – ¹¹

- 4 hlavní zásady pro každý den
- Stupnice lidí dle společenské významnosti
- Mám mu vykat? Mám jí tykat?
- Jak je to správně s představováním?
- Prestižnost sedadel v autě
- Jak je to v kině, divadle a na pod. místech?
- A co restaurace?

Po vyplnění dotazníků jsem s žáky, studenty započal diskusi. Nejprve jsem jim osvětlil jednotlivé správné odpovědi na otázky v jeho první části. Poté jsem jim vysvětlil, co by byla ideální verze odpovědí na zbylé otázky a jaká je skutečná realita ohledně této problematiky a výuky o ní. Po této kratičké diskusi následovalo rozdání listů s různými zajímavostmi a postřehy, které jsem pro posluchače vytvořil (viz. výše uvedené body). Diskusí o těchto zajímavostech či „perličkách“, jak jsem je nazval, jsem potom vedl zbytek mých hodin.

Stěžejní bylo posluchačům vysvětlit, kdo je společensky významnější a od toho se pak vše odvíjelo. Snažil jsem se také odbourat různé mýty, které ve společnosti bohužel jsou. Samotný výklad jsem upravoval dle věku posluchačů. Snažil jsem se reagovat na jejich podněty, rozvíjet to, o co jevíli zájem a naopak zkracovat či vypouštět to, co je očividně nezajímalo a nebylo pro ně v danou chvíli přínosem. Díky nastudované literatuře a jistým životním zkušenostem jsem byl schopen odpovídat na dotazy, které mi případně žáci, studenti kladli.

Zapojení do diskuse bylo v přímé úměře s věkem posluchačů. Obecně nejvíce zajímalo všechny téma představování a vztahů ve společnosti. Velmi patrným byl rozdíl mezi

---

¹¹Odpovědi jsem převážně našel in : Smejkal, Vladimír. *Abeceda společenského chování*. Praha, 1989. ISBN 80-7012-030-4.

zájmem o problematiku etikety na základní a střední škole. Jako jednoznačně pozitivní hodnotím fakt, že všechny ročníky se dokázaly nějakým způsobem do diskuse zapojit a o téma slušného chování a můj výklad jevíly zájem. Posluchači v nejvyšších ročnících (18-20 let) navíc diskusi pravidelně obohacovali o své vlastní zkušenosti a poznatky. Zajímavý poznatek jsem získal díky výuce ve třídě prvního ročníku střední školy (15-16 let), kde bylo osazenstvo tvořeno pouze dívkami. Diskuse s nimi byla o mnoho otevřenější a pestřejší než ve smíšených třídách. Děvčata se chovala velmi přirozeně a reagovala zcela spontánně.¹²

4.16 Shrnutí

Faktem je, že výuka etikety se v našem školství určitě vyskytuje. Bohužel v osnovách je jí věnováno velmi málo času, a tak není prostor pro ten správný způsob učebního procesu, kterým jsou názorné ukázky, sdělování zkušeností a ponaučení z těchto případů. Právě díky těmto metodám se základy etikety mnohem více vryjí žákům, studentům do paměti a je menší pravděpodobnost, že velkou část z nich zapomenou.

Důležitým zjištěním je také to, že hlavní část výuky je situována na špatnou věkovou skupinu. Žáci ve věku 11 až 13 let využijí pouze malé procento z probírané látky. Z reakcí respondentů je zřejmé, že efektivnější by bylo rozložit výuku do více ročníků, pravidelně látku opakovat, systematicky prohlubovat a doplňovat znalosti posluchačů v této problematice.

---

¹² Tato zkušenost mě přivedla k poznatku, že by nemuselo být na škodu zavést výuku etikety odděleně dle pohlaví, tedy alespoň nějakou její část.

5 Možnosti aplikace výchovy v oblasti etikety a společenského chování

Ve výuce etikety a společenského chování by mělo hrát prim prostředí rodiny a školy (ať už základní nebo později i střední). S rostoucím věkem se ovšem dospívající snaží od svých rodičů co nejvíce odpoutat. Začínají žít svůj vlastní život, utvářejí si své vlastní názory na okolní svět a dění v něm. Dle Říčana¹³ je proto důležité, aby také prostředí, ve kterém se nově stále více vyskytují a společnost, se kterou se vídají, je dokázala dále posouvat ve vývoji jejich společenského chování.

Pokud je někde ve volném čase dospívajících možné rozvíjet znalosti etikety nebo alespoň zabraňovat rozvoji negativních návyků, pak jsou to zájmové kroužky a různé kurzy. Instruktoři, trenéři, lektoři, ti všichni mohou své žáky, studenty, hráče vést nejen k co nejlepším výkonům, ale také k jejich dosažení čestnou a společensky správnou cestou. Trenéři různých sportů mohou své svěřence napomínat a trestat (ne fyzicky) za slovní a fyzické výpady, mohou je učit kázni, disciplíně, určité míře pokory a respektu.¹⁴ Pro instruktory tanečních kurzů a jiných kulturních odvětví by několik hodin výuky etikety a společenského chování mělo být samozřejmostí, jelikož se jejich svěřenci bez těchto lekcí v tomto prostředí obejít zkrátka nemohou. Lektoři jazykových kurzů, čtenářských kroužků a jiných podobných odvětví mohou také vést své hodiny a konverzaci v nich na vysoké společenské úrovni a tím tyto návyky vštěpovat svým posluchačům či studentům. V neposlední řadě jsou tady organizace typu skaut. Instruktoři v těchto sdruženích by neměli zapomínat na to, že jejich práce sebou bezpochyby nese také pedagogické a výchovné aspekty. Děti do podobných organizací docházejí již od útlého věku a instruktoři s nimi tráví poměrně velké množství času. V létě s nimi pak jezdí na dvou až třítydenní tábory. To rozhodně nejsou zanedbatelné

---

¹³ Říčan, Pavel. *Cesta životem*. Praha, 2006. ISBN 80-7178-829-5.

¹⁴ Devatenáctiletý chlapec v maturitním ročníku v dotazníku u otázky číslo 3 (Získáváte základy etikety pouze v prostředí školy nebo i jinde? Pokud ano, kde?): „Dělám tradiční karate. Po šesti letech už nejen jako žák, ale také jako trenér. Japonská kultura tedy určitě díky tomuto sportu zasáhla do mého vnímání etikety.“

časové úseky. Nejen proto by se správné vedení členů těchto organizací (a to nejen z hlediska výchovného procesu) nemělo opomíjet.

Jak už z textu vyplývá, je velmi důležité naučit děti základům etikety a společenského chování v prostředí domova a školy a poté pracovat na rozvoji těchto vlastností všude, kam docházejí. Není nic špatného pochválit je za to, co udělají dobře, nebo upozornit na něco jiného, co naopak udělali špatně oni nebo někdo jiný.

6 Závěr

Závěr mé práce zní jednoznačně: Etiketa je v našem světě bezpochyby nutností. Pokud spolu máme jednat seriózně a na úrovni, tak její výuka je potřebná a neměla by se zanedbávat.

Hlavní cíl práce, kterým byla analýza aktuálního stavu výuky etikety, se mi povedlo naplnit dle předpokladů. Díky výzkumu, vedení vlastních vyučovacích hodin, diskusi s žáky, studenty a pedagogy a prostudování všech dostupných materiálů jsem pronikl do hloubky problematiky etikety. Tvorba této práce pro mě byla spojena se získáním velkého množství nových informací a zajímavých poznatků. Celkově vše hodnotím pozitivně. Především vlastní vedení vyučovacích hodin pro mě bylo velmi příjemnou životní zkušeností. Možnost zkoumání reakcí žáků a studentů v jednotlivých třídách byla obohacující. Při závěrečných diskusích jsem byl nucen okamžitě reagovat na dotazy posluchačů, což se mi dařilo. Jejich otázky jsem byl schopen plnohodnotně zodpovědět díky nastudovaným informacím. Myslím si, že naše spolupráce byla oboustranně přínosná.

Jako hlavní nedostatek vyučované látky bych zmínil její špatné načasování. Etiketa je součástí výuky u žáků ve věku 11 až 13 let. Tyto „stále ještě“ děti nemají téměř žádnou možnost nabyté vědomosti prakticky využít, a proto dochází k zapomenutí většiny z nich. Zlepšení slibují nové programy, které jsou povinnou součástí aktuálně zabudovávaných Rámcově vzdělávacích programů, jež si vytváří jednotlivé školy individuálně. Na 2. stupni základní školy by takovýmto oborem měla být Výchova k občanství, která navazuje na vzdělávací oblast z výuky na 1. stupni, jejíž název je Člověk a jeho svět. Znalosti z těchto dvou na sebe přímo navazujících oblastí má na gymnáziích dále prohlubovat a rozvíjet program Občanský a společenskovědní základ. Pedagogové si mají pomáhat při přednesu látky také názornými ukázkami nebo příklady z různých životních situací. Cílem všech těchto výše zmíněných oblastí je učinit z žáků a studentů plnohodnotné občany v demokratických státech, kteří budou umět vhodně vyjádřit svůj názor, podložit jej pádnými argumenty, za svými myšlenkami si stát a

zároveň akceptovat názory jiných lidí a na ně pak adekvátně reagovat. Se všemi programy se plně ztotožňuji. Jejich základní myšlenka je velmi praktická a pokud se bude dodržovat, tak bezpochyby povede ke zlepšení systému výuky etikety a společenského chování. Na základě této práce lze poměrně dobře čerpat nové podněty k dalšímu zpracování, neboť vystihuje aktuální požadavky žáků a studentů.

7 Použitá literatura :

Monografie

Bláha, Arnošt Inocenc. *Ethika jako věda: úvod do dějin a teorie mravnosti*. Brno, 1991. ISBN 80-7108-023-3.

Fontana, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha, 2003. ISBN 80-7178-626-8.

Fraňková, Slávka - Klein, Zdeněk. *Úvod do etologie člověka*. Praha, 1997. ISBN 80-86009-15-7.

Heidbrink, Horst. *Psychologie morálního vývoje*. Praha, 1997. ISBN 80-7178-154-1.

Matějka, Marek. *Sám sobě slušným člověkem*. Praha, 1999. ISBN 80-7169-516-5.

Petráčková, Věra - Kraus, Jiří a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. Praha, 1998. ISBN 80-200-0982-5.

Říčan, Pavel. *Cesta životem*. Praha, 2006. ISBN 80-7178-829-5.

Smejkal, Vladimír. *Abeceda společenského chování*. Praha, 1989. ISBN 80-7012-030-4.

Špaček, Ladislav. *Velká kniha etikety*. Mladá fronta, 2005. ISBN 80-204-1333-2.

Elektronické zdroje

Metodický portál RVP: Portál vzdělávání. [Cit. 2008-3-11]. <www.rvp.cz>.

Národní Ústav Odborného Vzdělávání. [Cit. 2008-3-11].<www.nuov.cz>.